

MEDALION ISTORIC DIMITRIE DAN (1856-1927)

Ținut menit să cuprindă "atâta frumuseță și atâta bogăție în amintiri din trecut așa de îmbelșugate, de îndepărtate și de sfinte", după cum scria Nicolae Iorga, Bucovina este spațiul unde, "spre mărirea neamului acestuia avea să scânteie sabia și să se înalțe rugăciunea". Dezlipită de Țara Moldovei, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și intrată sub stăpânire habsburgică, Bucovina a cunoscut etape în care lupta pentru păstrarea limbii și afirmarea neamului avea să capete forme diferite.

Începută din timpul și mai ales după revoluția din 1848, mișcarea culturală românească din aceste locuri va avea un rol important, cu atât mai mult cu cât până la reunirea cu Țara-mamă, intelectualitatea română va fi silită să activeze în condiții grele, de semilegalitate. Într-un astfel de context, latura cantitativă a creației elementului românesc din Bucovina prima în raport cu raportul său calitativ. Accentul avea să cadă, mai ales, pe realizarea unor lucrări în care limba românească, pură, să capete dimensiuni deosebite, în care să se păstreze și să se revigoreze tradițiile istorice ale poporului român. Era, de fapt, o reactualizare a intențiilor intelectualității române din Transilvania, de la mijlocul secolului al XVII-lea. Redactarea unor așa-zise "scrieri" de istorie a neamului, în limba română devenea un aspect al luptei pentru păstrarea ființei naționale. Pe asemenea coordonate se va înscrie și activitatea celor ce aveau să cunoască nemurirea prin operele lor istoriografice: bucovinenii Eudoxiu Hurmuzachi, George Popovici, Theodor V. Ștefanelli, Dimitrie Onciul, la care se va alătura folcloristul, istoricul și etnograful Dimitrie Dan.

Anul 1856 intra în istoria Bucovinei ca an al nașterii celor doi oameni de cultură: Dimitrie Dan și Dimitrie Onciul - amândoi contribuind prin scrierile istorice, la sporirea informațiilor despre locuitorii Țării Fagilor și despre faptele lor.

Dimitrie Dan a văzut lumina zilei la 8/20 octombrie 1856 la Suceava; unicul fiu al lui Nicolae și al Dominicăi Dan, o familie modestă din punctul de vedere al posibilităților materiale. Primele clase le-a urmat la școala trivială din Suceava, fiind pus sub supravegherea consistoriului și a episcopului diecezan. Gimnaziul din Suceava i-a permis continuarea studiilor în orașul natal, aproape de familie. În anul 1876, după ce trece examenul de maturitate, se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, urmând astfel chemarea care l-a însuflețit din anii adolescenței. După absolvirea acesteia, Dimitrie Dan va fi numit preot paroh în anul 1890, urcând în scurt timp treptele ierarhiei clericale: 1897 - exarh, 1908 - protoprezviter, 1920 - consilier consistorial. Pe tărâm cultural, încă din anul 1870 este membru al "Societății literare a junimii române studioase din Suceava" (între conducătorii căreia s-a numărat, fiind ales președinte în anul școlar 1875/1876), iar în 1904 este primit ca membru corespondent al Academiei Române. Inițiativa sa de a investiga trecutul românilor și de a întări legăturile cu România va nemulțumi autoritățile imperiale care îi vor refuza, în repetate rânduri, eliberarea vizelor de ieșire din țară; din acest motiv nu va putea participa la ședințele periodice ale înaltului for de știință din București. După o viață pusă la dispoziția bucovinenilor, va trece în neființă la 25 mai 1927. Dimitrie Dan a lăsat în urma sa o operă considerată de unii "modestă", "fragmentară", iar de alții "exotică" sau "interesantă".

Nu diletantismul în istorie și nici atributul de "folclorist ce calcă pe urmele lui Simion Florea Marian" îl vor caracteriza pe cel care, însuflețit de o dragoste prea mare pentru neamul său și pentru țara sa, încerca să redescopere cât mai mult din ceea ce "oamenii veniți de ieri-alaltăieri aici în țeara"² doreau să tăinuiască, până la uitare: limba română și numele de român. Dimitrie Dan a dorit să lase posterității imaginea unei comunități românești active, în care și preotul și învățătorul puteau să fie folcloriști și istorici, chiar dacă realizările lor pe tărâm literar sau științific erau mai puțin consistente. Așa se explică rolul pe care îl vor avea, în cadrul mișcării culturale românești din acest ținut, preoții Ieraclie

¹ Nicolae Iorga, *Romanismul în Bucovina*, în *Cuvinte adevărate*, București, 1904, p.63.

² Dimitrie Dan, *Documente și acte privitoare la istoria răzeșilor și mazililor din Bucovina*, în *Revista politică*, anul II (1887), nr.15, p.6.

Porumbescu, Silvestru Andrei Morariu, Constantin Morariu, Simion Florea Marian.

Istoria avea să fie pentru Dan o flacăra ce trebuia întreținută în rândul românilor din Bucovina. Poate de aceea scrierile sale istorice de proporții reduse, dar documentate și argumentate, sunt completate sau completate în unele lucrări care tratează obiceiurile, credința, datinele românești. Izvoarele istorice - documente, inscripții - devin puncte de plecare în realizarea unor monografii "scurte și condensate, făcute pe temeiul unui vast material istoric român, german și rusesc"³. De altfel, implicarea lui Dimitrie Dan în studierea trecutului istoric explică primirea sa ca membru al "Comisiunii Centrale pentru întreținerea monumentelor de artă și istorie" din Viena. A publicat în reviste de specialitate documente referitoare la monumente istorice sau familii românești de seamă din Bucovina: *Documente și acte privitoare la istoria răzeșilor și mazililor din Bucovina*, *Documente privitoare la istoria Românilor din Bucovina*, *Inscripția de pe peatra mormântală a Silioneștilor în mănăstirea Sucevița*. Un document românesc cu marele sigil. Pasiunea pentru istorie l-a determinat să facă investigații referitoare la o serie de ctitorii domnești și boierești; astfel, Dan este cel care a identificat, în persoana episcopului Gheorghe Movilă, pe ctitorul bisericii din mănăstirea Sucevița. Aserțiunea lui Dan întemeiată pe vechile cronici și potrivit căreia "mănăstirea Putna ar fi fost poleită cu aur de către Ștefan, și acoperită cu plumb..."⁴ a fost confirmată în urma săpăturilor arheologice efectuate în anii 1955 și 1956.

În cuvântarea lui Ion Bianu, ținută în ședința Academiei Române cu prilejul primirii lui Dimitrie Dan ca membru al acesteia, se subliniau meritele preotului-cărturar în studierea specificului "popoarelor bucovinene". Redactate în limbile română și germană, publicate în colecția *Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild. Bukowina* și în *Die Bukowina*, aceste "studii istorice, culturale, etnografice și folclorice" se caracterizează prin obiectivitate, fiind lipsite de cea mai vagă urmă a influenței exclusivismului național. În cadrul lor, Dimitrie Dan nu tratează doar probleme de istorie, folclor, religie, ci oferă și informații de natură economică, sociologică, demografică utile formării unei imagini de ansamblu asupra comunităților etnice din Bucovina (armeni orientali, țigani, lipoveni, evrei și ruteni). Anumite capitole din monografia vor face obiectul unor cercetări ulterioare, aprofundarea analizei permițându-i elaborarea altor lucrări: *Obiceiuri și credințe armenice la naștere, nuntă și înmormântare*, *Credințe evreiești din Bucovina*.

Pe aceleași coordonate ale teaurizării creației populare, continuând activitatea marilor folcloriști Ion Gh. Sbiera și Simion Fl. Marian (care i-a fost și bun amic), Dimitrie Dan a înțeles că rolul unui culegător de folclor este acela de a strânge, în forme cât mai originale, elementul ce dă specificitate unui neam: graiul. Evoluția producțiilor populare, într-un spațiu de întrepătrundere a motivelor, personajelor și ideilor, a fost surprinsă cu acuratețe; Dimitrie Dan va tipări în diferite reviste și ziare ale vremii: *Poesii populare adunate în comuna Bilca*, *Doine și hore din Bucovina*, *Rumänische Sagen und Märchen aus der Bukowina*. Descoperirea și publicarea, într-o neuitare, a unei părți din bogăția spirituală a neamului românesc, transpusă în doine, basme, cimilituri a constituit unul din motivele invocate de Ion Bianu în propunerea de alegere a lui Dimitrie Dan ca membru al Academiei Române. Despre stilul de lucru al lui Dan, Ilarie Chendi scria: "Această metodă în studiul folclorului a fost de un timp neglijată și în trecut n-a dat decât rezultate foarte vagi. Fi-va părintele Dan chemat să facă un pas mai mult... Ar fi o cinste pentru Bucovina"⁵.

Încercările literare ale lui Dimitrie Dan dovedesc sensibilitate, vibrațiile sufletești penetrând cuvintele - fapt ce se descoperă în notele sale de călătorie; descrierile îmbină elementul geografic cu poezia momentului: *O plimbare în Ceahlău*, *Isvorul și cataractul râului Suceava*. Aceeași dragoste, împărțită între istorie, etnografie și literatură l-a mistuit, activității sale datorându-i-se "dezgroparea" primului lexicograf din Bucovina precum și informațiile despre prima societate literară din Țara de Sus.

Dimitrie Dan a dorit să contribuie la îmbogățirea patrimoniului spiritual al Bisericii Ortodoxe redactând lucrări de istorie bisericească: *Rolul preoțimii în menținerea Românilor de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (1918)*, *Un adaos la istoria Protestantismului în Bucovina sau Monofisitismul în biserica armeană*. Activitatea sa în acest domeniu avea să fie recunoscută prin

³ *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXVI, 1903-1904, p. 196.

⁴ Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București, 1905, p. 9.

⁵ Ilarie Chendi, *Notă*, în *Semănătorul*, an III (1904), nr. 14, p. 219.

decernarea medaliilor "Bene merenti", cl.I și "Răsplata muncii pentru Biserică", cl.I; ele se adăugau ordinelor "Coroana României", "Polonia Restituta" și "Carol"⁶.

Presa de limbă națională, mijloc de rezistență împotriva politicii de deznaționalizare și "tribună" a luptei pentru apărarea limbii, culturii și a ființei naționale⁷, va găzdui articolele lui Dimitrie Dan. Astfel, el a colaborat la *Șezătoarea, Familia, Amicul Familiei, Revista Politică, Candela, Aurora Română, Gazeta Bucovinei, Deșteptarea, Patria, Timpul, Junimea literară, Transilvania, Revista istorică, Buletinul comisiunii monumentelor istorice, Bukowiner Nachrichten, Bukowiner Post, Zeitschrift für Österr. Volkskunde*.

Încercând să **acopere** mai multe domenii din lumea literelor și a științei, Dimitrie Dan și-a dat seama de necesitatea realizării unor lucrări la care să aibă acces românii din Bucovina, în așa fel încât românismul să nu poată fi înlocuit, ci să reziste în speranța înfăptuirii dezideratului românilor de pretutindeni: marea unire. Dan avea să vadă împlinit acest vis de veacuri știind că este sucevean între bucovineni, bucovinean între români și român într-o Românie întregită.

HARIETA MARECI
Universitatea "Ștefan cel Mare"
Suceava

⁶ *Anuarul Arhidiecezei Ortodoxe a Bucovinei*, Cernăuți, 1927, p.35.

⁷ *Documente literare*, vol.II, București, Ed. Minerva, 1973, p.221.